

УДК 330.331

Оцінювання рівня капіталізації промислового підприємства в контексті його трудового потенціалу

Буханець В.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки, організації та управління підприємствами
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Шахно А.Ю.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки, організації та управління підприємствами
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Статтю присвячено актуальним питанням оцінювання рівня капіталізації промислового підприємства. Виділено проблему аналізу та діагностики трудового потенціалу як одного з компонентів капіталізації підприємства. Вивчено головні методики оцінювання капіталізації підприємства: балансову, ринкову, розрахункову, статичну та динамічну. Запропоновано аналізувати трудовий потенціал, що є складовою частиною фундаментальної капіталізації, за допомогою спеціальних економіко-математичних методів виявлення рідкісних подій.

Ключові слова: вартість, капітал, капіталізація, трудовий потенціал, ризик.

Буханець В.В., Шахно А.Ю. ОЦЕНКА УРОВНЯ КАПИТАЛИЗАЦИИ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ В КОНТЕКСТЕ ЕГО ТРУДОВОГО ПОТЕНЦИАЛА

Статья посвящена актуальным вопросам оценки уровня капитализации промышленного предприятия. Выделена проблема анализа и диагностики трудового потенциала как одного из компонентов капитализации предприятия. Изучены основные методики оценки капитализации предприятия: балансовую, рыночную, расчетную, статическую и динамическую. Предложено анализировать трудовой потенциал, являющийся составной частью фундаментальной капитализации, с помощью специальных экономико-математических методов выявления редких событий.

Ключевые слова: стоимость, капитал, капитализация, трудовой потенциал, риск.

Bukhanets V.V., Shakhno A.Yu. EVALUATION LEVEL OF CAPITALIZATION INDUSTRIAL COMPANIES IN THE CONTEXT OF ITS LABOR POTENTIAL

The article is devoted to topical issues of assessing the level of capitalization of the industrial enterprise. It highlights the problem analysis and diagnosis of labor potential as a component of the company's capitalization. We studied the basic methodology for assessing the enterprise's capitalization: the balance, the market, the design, static and dynamic. It is proposed to analyze the labor potential, which is a fundamental part of the capitalization, with the help of special economic and mathematical methods for detection of rare events.

Keywords: cost, capital, capitalization, labor potential, risk.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасній науковій економічній літературі незаперечною є теза про те, що підвищення рівня суспільного виробництва, нарощення темпів економічного зростання, глобальна конкурентоспроможність національного виробника, суспільний добробут визначаються процесами капіталізації та їх динамічним розвитком у сучасному економічному просторі. Дослідження передбачає визначення теоретичних та методологічних підходів до розкриття сутності капіталізації, а також розгляд проблеми оцінювання капіталізації в контексті її базових складників, одним з яких є трудовий потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливим теоретичним базисом для поглиблення змістовного наповнення економічної категорії «капіталізація» стала теорія фінансового капіталу Р. Гільфердінга, який більш чітко описав співвідношення форми і сутності капіталу: «Зміна величини вартості капіталу складає зміст процесу зростання вартості. І якщо ця зміна відноситься до процесу виробництва, то метаморфоза форм – до процесу обігу. Але існує тільки дві форми, які може приймати вартість у суспільстві, яке побудовано на товарному виробництві: форма товару та форма грошей» [1]. Утворення фінансового капіталу за Р. Гільфердінгом відбувається

на основі поєднання всіх «часткових форм капіталу» в «єдину цілісність», яка надається у розпорядження економічних суб'єктів і призводить до масштабного накопичення капіталу. Особливістю наукових досліджень представників класичного напрямку та їх послідовників є акцент на визначенні сутності та наслідків поєднання різних видів капіталу (потенціалу) в якісно нову оболонку фінансового капіталу. Результати дослідження сутності та структури фінансового капіталу, що представлені в працях сучасних науковців Л. Євстигнєєвої, Р. Євстигнєєва, І. Левіної [2], О. Миргородської [3], Л. Чернікової [4], дають змогу говорити про те, що поєднання всіх видів капіталу в рамках фінансового є відображенням процесу посилення виробничих та ринкових зв'язків, в основу яких покладено ринковий характер капіталізації як економічного явища. Інституційний підхід до сутності капіталізації в сучасній зарубіжній економічній теорії розкривається через визначення ринкової вартості капіталу як «вартості для акціонерів». За М. Бертонешем та Р. Найтом значущість капіталізації зростає, оскільки «...ринкові сили все більше здійснюють вплив на корпоративне керівництво та спонукають до збільшення рівня вартості акціонерного товариства для акціонерів» [5]. Тобто ринкова вартість капіталу, або «вартість для акціонерів», виступає критерієм ефективності ринкових сил або діючих інститутів. У сучасних умовах однією з найважливіших компонент фундаментальної капіталізації промислового підприємства виступає трудовий потенціал, який також має властивість перетворюватись у капітал і тим самим мати свій важіль впливу на ринкову вартість активів підприємства. Питаннями діагностики та управління трудовим потенціалом в останні роки займалися чимало науковців. У роботі С.Г. Радько виділено теоретичні основи та принципи управління трудовим потенціалом підприємств [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Змістовна багатогранність категорії «капіталізація» зумовила і множинність підходів до її оцінювання, які в сучасній науковій літературі описуються в різних контекстах залежно від контексту досліджуваної наукової проблематики. Спроба зробити систематизацію методичних підходів до оцінювання капіталізації дає змогу зробити висновок, що в даному питанні відсутні полярні точки зору. Науковці мають розходження лише в деталях, які мають скоріше теоретичне значення ніж практичне. Також

немає чіткого уявлення про можливість комплексного включення трудового потенціалу до складу фундаментальної капіталізації промислового підприємства. Узагальнюючи результати критичного аналізу наукових підходів до оцінювання ринкової та фундаментальної капіталізації промислових підприємств, варто наголосити на тому, що вони мають значну кількість припущень, обмежень та характеризуються складністю отримання об'єктивної інформації для здійснення відповідних оціночних показників. У такій ситуації доцільним є орієнтація, насамперед, на потреби управлінської аналітики та розумне комбінування представленого аналітичного інструментарію в процесах його цільового використання залежно від наявності та об'єктивності вихідної інформаційної бази.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Для впорядкування інформації, що представлена в сучасній науковій літературі щодо оцінювання капіталізації підприємства, доцільним є конкретизація сукупності понять, які диференціюють різновиди підходів та, відповідно, визначають вибір методу оцінювання залежно від ракурсу проблематики, розрахункової компоненти, однією з яких є трудовий капітал (потенціал).

Виклад основного матеріалу дослідження. Базуючись на видовій систематизації капіталізації, яка найбільш повно представлена у наукових дослідженнях М. Дедкової [7], із точки зору її оцінювання можна говорити про такі її види, які виділені в рамках таких ознак:

- за об'єктом капіталізації: капіталізація витрат, капіталізація доходів, капіталізація джерел фінансування, капіталізація майна (активів);
- за формою прояву: реальна, маркетингова, ринкова (фіктивна) капіталізація;
- за способом оцінювання: балансова, ринкова, розрахункова, статична та динамічна капіталізація.

Визначені види капіталізації в контексті виокремлених ознак є взаємопов'язаними, що зумовлює доцільність їх подальшого дослідження у безпосередньому взаємозв'язку. Так, оцінювання балансової капіталізації здійснюється на основі співвідношення понять «активи», «доходи», «витрати», «джерела фінансування». Такий ракурс у науковій літературі [8] інтерпретується як реальна капіталізація та представляє собою результат фінансово-господарської діяльності, ініційований із боку джерел фінансування.

Дослідження капіталізації на основі методології бухгалтерського обліку досить обмежує розкриття її глибинної сутності передусім тому, що не кожна зміну вартості, що відбувається, можна відобразити у бухгалтерському балансі. Щодо ринкової капіталізації, то, на нашу думку, цей процес узагалі не може бути прив'язаним до бухгалтерського обліку [9].

Методологія оцінювання капіталізації в рамках сучасної теорії корпоративних фінансів розвивається в двох напрямках: як вартості підприємства; як процесу перетворення фінансових ресурсів на прибуток (традиційний підхід) або потоки доданої вартості (вартісний підхід).

Дослідження оцінювання капіталізації як вартості підприємства є найбільш розповсюдженим підходом у наукових публікаціях учених пострадянського простору, а обґрунтування вибору самого підходу залежить від того, в якому контексті розглядається капіталізація. Так, дотримуючись підходу до визначення капіталізації як процесу накопичення капіталу, науковці частіше використовують витратний підхід до її оцінювання [10]. У рамках даного підходу рівень капіталізації підприємства визначається як балансова вартість майна або чистих активів підприємства. Розглядаючи капіталізацію як ринкову вартість підприємства, а такий контекст притаманний майже всім науковим дослідженням, учені дотримуються доходного та порівняльного підходів до її оцінювання.

Оцінювання капіталізації підприємства за витратами передбачає визначення абсолютної величини певного інвестиційного ресурсу, що спрямований на капіталізацію підприємства для визначеного періоду [11]. Відповідно, визначення такої величини передбачає використання витратного підходу до оцінки вартості бізнесу, що дасть змогу визначити балансову вартість активів, чистих активів, необоротних активів, власного капіталу і т. д. Результатом накопичення капіталу є його вартісна величина, що визначається на основі витратного та доходного підходів до оцінювання вартості бізнесу. Статичні оцінки такої вартості виступають основою формування певних співвідношень (мультиплікаторів), які в рамках застосування порівняльного підходу дають змогу характеризувати ефективність процесів капіталоутворення на підприємствах.

Фундаментальними параметрами формування вартості підприємства класичні наукові праці у сфері корпоративних фінансів визначають активи, власний капітал, виручку від

реалізації, чистий прибуток, кількість звичайних акцій, сплачені дивіденди тощо, а також сукупність показників різних рівнів, що розраховані на основі даних параметрів та є визначальними під час характеристики процесів, спрямованих на зростання вартості. Зростання (зменшення) вартості підприємства за конкретними показниками, вартість формуючих параметрів та їх співвідношень дають змогу здійснювати оцінювання рівня капіталізації підприємства як у статичній, так і в динамічній залежності від інформаційної спрямованості.

Ефективне функціонування промислового підприємства у жорстких умовах конкуренції можливе за умови ефективного використання знань та професійних навичок трудового колективу. Властивості окремих робітників, що визначають результативність їх трудової діяльності, є компонентами трудового потенціалу. Умовно трудовий потенціал можна поділити на професійно-кваліфікаційний (набутий у процесі навчання та на виробництві) та особистісний (той, що надано природою). Обидві ці частини не можуть бути від'єднані одне від одного [6], тому ми можемо говорити про складну структуру трудового потенціалу, що включає велику кількість різних властивостей, які визначають здатність людини та колективу виконувати виробничі завдання та творчо вирішувати стратегічні проблеми.

Для комплексного відображення та включення у загальний розрахунок усіх названих компонентів трудового потенціалу треба створити відповідну систему техніко-економічних показників, що комплексно, у динамічній будувати висвітлювати внесок трудового потенціалу (капіталу) у загальний рівень фундаментальної капіталізації підприємства.

Трудовий потенціал представляє собою засновану на професійних знаннях, практичних навичках, особистісних та психофізіологічних характеристиках здатність людини та колективу людей досягати тактичних та стратегічних цілей промислового підприємства за умови відповідного матеріально-технічного, фінансового, інформаційного, організаційного забезпечення.

Соціально-економічні процеси характеризуються наявністю перепадів динаміки об'єктів управління, що потім дуже важко відстежити. Це значною мірою ускладнює збір інформації та її змістовний аналіз. Відстежувати подібні коливання на конкретному підприємстві складно. Під час дослідження форми і характеру зв'язку в окремі періоди ми бачимо, що він або тісний, або практично від-

сутній. Під час прийняття рішень, що стосуються управління трудовим потенціалом, така неоднозначність може привести до невірних результатів аналізу.

Управління трудовим потенціалом потребує особливих методів аналізу, придатних для відстеження рідкісних подій. Подібні методи, що дають змогу виконувати аналіз подій у динаміці їх розвитку, носять назву нетрадиційних (на відміну, наприклад, від кореляційно-регресійного аналізу). Для аналізу та оцінювання трудового потенціалу важливо, щоб використовувані методи давали можливість оцінювати вплив компонентів один на одного в критичних точках (точках перегину). Зазвичай саме в таких точках відбуваються різкі перепади в соціально-економічних процесах.

У теорії ризику окремо розглядається розподіл із рідкими великими подіями, що призводять до негативних наслідків. Із подій із високим ступенем ризику виділяються ті, які призводять до великого і дуже великого збитку. Події з негативними наслідками, що перевищують за величиною інші події, завжди представляють особливий інтерес. Такі події є критичними, відбуваються нечасто, але тягнуть за собою важкі наслідки. У процесі аналізу більшість негативних подій не враховуються, і це не дає змоги отримувати стійкі статистичні характеристики. Ризики можуть привести до небажаних наслідків, і щоб мати наочне про них уявлення, потрібно створити відповідний інструмент. Виникає проблема точності вивчення взаємовпливу компонентів трудового потенціалу, пов'язана з вибором типу економіко-математичного інструментарію. Особливо цінними є методи аналізу, що надають можливості оцінювати динаміку всіх подій.

Виявлення рідкісних подій тісно пов'язане з діагностикою ступеня стійкості функціонування і розвитку підприємства. Така діагностика зазвичай здійснюється шляхом зіставлення темпів зростання техніко-економічних показників розвитку трудового потенціалу. Показники слід розставити за рангом та порівняти їх із рівнями ризиків, потім можна визначити найкращий режим, який сприяє розвитку трудового потенціалу. При цьому досягається максимальна стабілізація в трудовій сфері.

Потрібні методи аналізу, використання яких дає змогу враховувати рідкісні події, оскільки вони мають пріоритетне значення для розвитку трудової сфери та фундаментальної капіталізації підприємства у цілому. У такому разі ми зможемо вирішити такі завдання: 1) оці-

нити ступінь негативних наслідків у разі змін у структурі трудового потенціалу в критичних ситуаціях (коригування оплати праці, звільнення, конфліктні ситуації тощо); 2) виявити пріоритетні для підприємства взаємозв'язки між компонентами як трудового потенціалу, так і фундаментальної капіталізації; 3) оцінити ступінь пов'язаності коливань компонентів; 4) виявити загальну тенденцію зміни динаміки компонентів.

Рідкісна подія перериває рівновагу, що була чинна протягом деякого часу. Повторювані рідкісні події призводять до явища періодичної активності, що типова у трудовій сфері. Звідси виникає проблема того, як створити економіко-математичний інструментарій, який давав би змогу враховувати рідкісні події. У багатьох економічних процесах зміни тією чи іншою мірою інерційні, що у разі виявлення стійкої тенденції дає можливість прогнозувати їх розвиток на деякий період. Оцінка динаміки може бути спрямована на вирішення різних завдань, але втрата стійкості вносить значні корективи у раніш передбачуваний хід дій. У багатьох випадках досліджується динаміка минулих явищ, за результатами аналізу складається перелік дій з усунення виявлених небажаних явищ. У зв'язку із цим під час прийняття управлінського рішення необхідно виділяти найбільш значущі передбачувані дії і досліджувати їх сукупний вплив. Отже, основна мета аналізу взаємозв'язків компонентів трудового потенціалу – визначення ступеня їх взаємовпливу та сукупного впливу на результативність господарської системи та фундаментальну капіталізацію.

Висновки з цього дослідження. У рамках конкретизації підходів до визначення капіталізації реалізується контекстна інтерпретація капіталу, тобто капітальні процеси, відносини, результати досліджуються на міждисциплінарній основі та поєднанні методології різних напрямів економічної науки, а їх акумуляція дає змогу досліджувати загальну ринкову форму руху капіталу в контексті економічних відносин суб'єктів господарювання.

Наукова проблематика оцінювання капіталізації з позиції трансформації фінансових ресурсів є логічним продовженням вартісного напрямку, який набув суттєвих змістовних змін протягом останніх десяти років, що зумовлено посиленням стратегічних акцентів у корпоративному менеджменті, у контексті яких пріоритетною метою функціонування бізнесу стає не стільки отримання поточних прибутків, скільки їх генерування в майбутніх пері-

одах та зміщення управлінського фокусу на джерела формування вартості.

На основі дослідження теорії особливих методів аналізу, придатних для відстеження рідкісних подій, з'являється можливість коригувань початкових умов розвитку системи трудового потенціалу, що досліджується в динаміці. На початковому етапі можуть виникнути ситуації, в яких ризики мають явно виражений імовірнісний характер. Багато систем осо-

бливо чутливі до розвитку ситуації на початковому періоді, який визначає подальший хід подій. Такий механізм формує підвалини до комплексного оцінювання всіх компонентів трудового потенціалу, як у разі інерційних, пролонгованих подій, так і в разі рідкісних, менш імовірних подій. Отже, з'являється можливість визначити внесок трудового потенціалу (капіталу) у загальний рівень фундаментальної капіталізації підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гильфердинг Р. Финансовый капитал. Новейшая фаза в развитии капитализма / Р. Гильфердинг. – М. : Государственное социально-экономическое издательство, 1931. – 460 с.
2. Левина И. К вопросу о соотношении реального и финансового секторов / И. Левина // Вопросы экономики. – 2006. – № 9. – С. 83–102.
3. Миргородская Е.О. Эволюция финансового капитала в условиях глобализации : автореф. дис. ... докт. экон. наук : спец. 08.00.01 «Экономическая теория» / Е.О. Миргородская. – М., 2007. – 50 с.
4. Черникова Л.И. Трансформация капитала: классическая теория и современность : [монография] / Л.И. Черникова. – М. : РГУТиС, 2009. – 160 с.
5. Бертонеш М. Управление денежными потоками / М. Бертонеш, Р. Найт. – СПб. : Питер, 2004. – 240 с.
6. Радько С.Г. Теоретические основы управления трудовым потенциалом / С.Г. Радько. – СПб. : Просвещение, 2007. – 318 с.
7. Дедкова М.В. Капитализация и ее влияние на экономический рост (на примере непубличных компаний) : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / М.В. Дедкова. – М., 2008. – 26 с.
8. Шевчук Н.В. Управлінські аспекти капіталізації підприємства / Н.В. Шевчук // Культура народів Причерномор'я. – 2012. – № 242. – С. 92–96.
9. Буханець В.В. Онтологія теорії капіталізації підприємства / В.В. Буханець, В.А. Ковальчук // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки. – 2015. – Вип. 28. – Ч. 1. – С. 72–75.
10. Капитализация предприятий: теория и практика: [монография] / Под ред. д.э.н., проф. И.П. Булеева, д.э.н., проф. Н.Е. Брюховецкой ; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти ; ДонУЭП. – Донецк, 2011. – 328 с.
11. Турило А.А. Система критеріїв і показників оцінювання капіталізації підприємств в процесі інноваційного розвитку / А.А. Турило, А.М. Турило // Актуальні проблеми економіки. – № 1(151). – С. 233–239.